

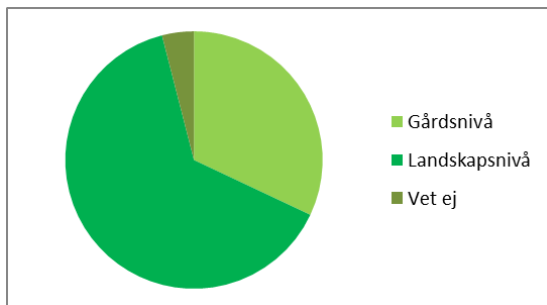
Bilaga 7 till Tre år med Mångfald på slätten (OVR306)

Sammanställning av intervjuer med rådgivare

I april 2011 har telefonintervjuer genomförts med 25 växtodlingsrådgivare från Skåne, Östergötland, Västergötland och Mälardalenregionen. Intervjuerna har varit i genomsnitt 29 minuter långa. Nästan alla frågor i intervjun har varit öppna, det vill säga det har inte funnits några färdiga svarsalternativ för de intervjuade att välja bland. De svar som anges i diagrammen nedan är ungefärliga svarskategorier som svaren inordnats i vid genomgång av alla intervjuerna. De enda frågor som haft svarsalternativ är frågan ”*tänker du på gårdsnivå eller på landskapsnivå?*” och ”*tror du att du kommer att arbeta mer eller mindre med biologisk mångfald i framtiden?*”.

Vad tänker du när du hör begreppet ”biologisk mångfald”?

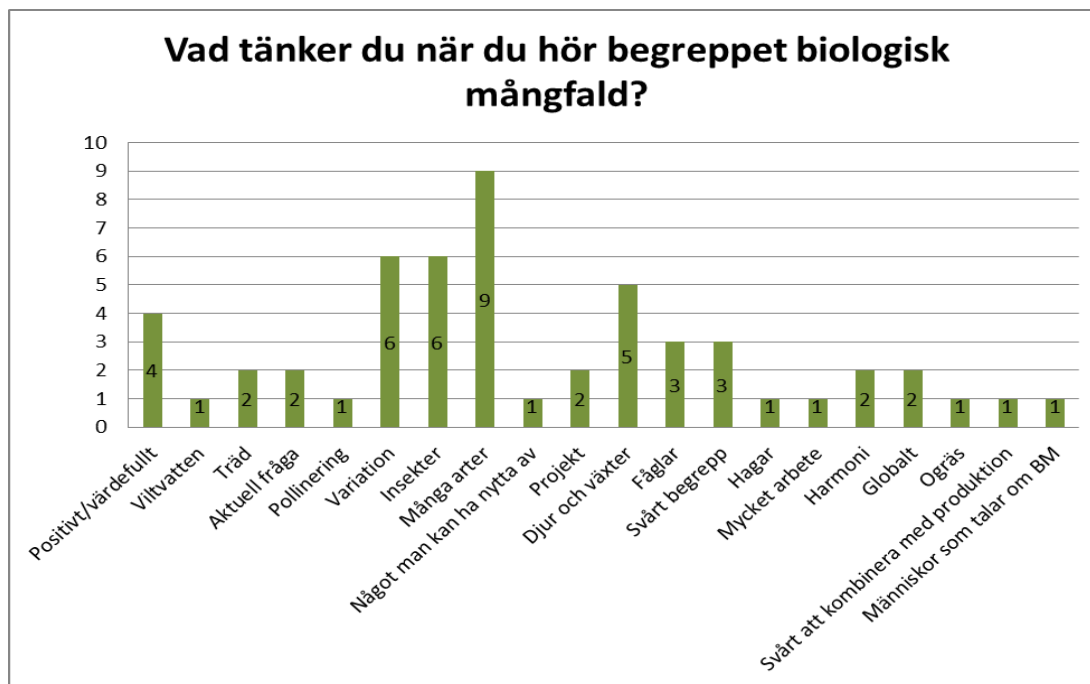
Tänker du på gårdsnivå eller på landskapsnivå?

Av de tillfrågade rådgivarna var det ungefär dubbelt så många som tänkte på landskapsnivå som på gårdsnivå.

Det som flest av de tillfrågade förknippade med begreppet biologisk mångfald är att det finns många arter. Många tänkte på insekter. Variation i landskapet och bland arter nämndes också av flera. Några tänkte på växter, fåglar, djur, träd

och vilt. Tre rådgivare uppgav att de tänker på något positivt. Ett par av rådgivarna tänkte på olika projekt och några andra tyckte att det är ett svårdefinierat begrepp. Ett par stycken kopplade begreppet till ekologi och arter i symbios, två andra tänkte att det är en global fråga. En rådgivare menade att det är en prioriterad fråga både för produktionen och för miljön. En annan trodde att en förutsättning för att den biologiska mångfalden ska finnas är att mycket arbete läggs på det. En rådgivare såg biologisk mångfald som något som är svårt att få ihop med konventionell odling på slätten. Någon tänkte på *bevarandet* av olika arter. Andra saker som nämndes var ”något man kan ha nytta av”, något värdefullt, pollinering, ogräs och hagar.

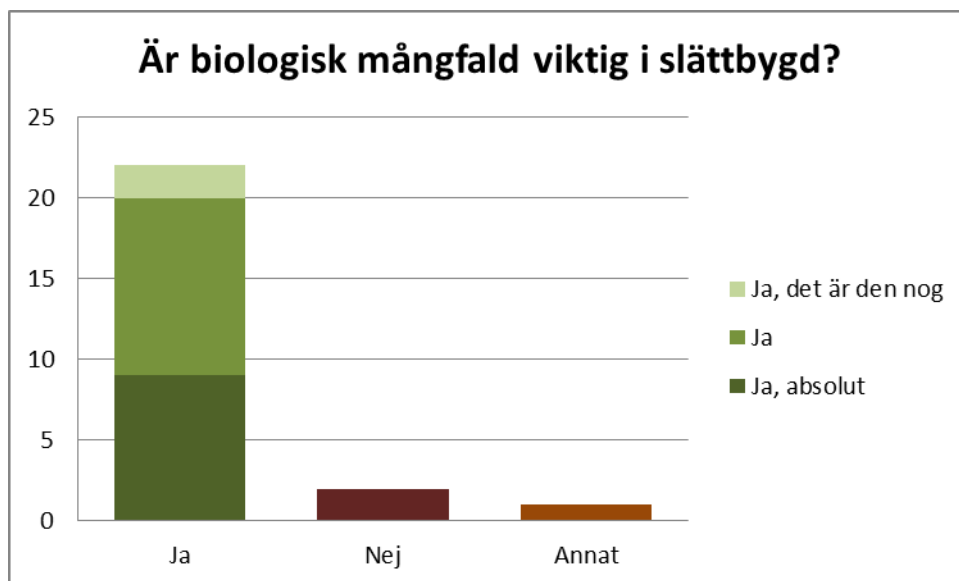

Är biologisk mångfald viktig i slättbygd? Varför?

De flesta tillfrågade svarade, med olika mycket eftertryck, att det är viktigt med biologisk mångfald i slättbygden. Ett vanligt argument för detta var att pollinerare och naturliga fiender till skadegörare måste gynnas. Ett annat argument var att det gäller att undvika monokulturer. Att det ska finnas plats för djur och fåglar och att ett mer varierat landskap är trevligare att vistas i nämndes av flera. Någon nämnde att slätten har en speciell flora och fauna och därför behöver vi biologisk mångfald även i detta område. Att värna mikroorganismer ansågs viktigt av en rådgivare.

Två rådgivare upplevde att biologisk mångfald i viss mån står i konflikt med det rationella produktionsjordbruket. Sex andra menade att biologisk mångfald är en förutsättning för ett hållbart odlingssystem och att förlust av biologisk mångfald får negativa effekter på produktionen. Man hänvisade till ekosystemtjänster, fungerande ekosystem och ”balans”.

Av de som svarade att biologisk mångfald inte är viktig i slättbygd menade en att det som växer på slätten det ska vara sådant som producerar någonting. Den andra exemplifierade med sprutfria kantzoner som krävde att man ökade den kemiska bekämpningen flera år efter åtagandet, och tyckte därför att det inte var särskilt viktigt att sträva efter biologisk mångfald i slättbygden.

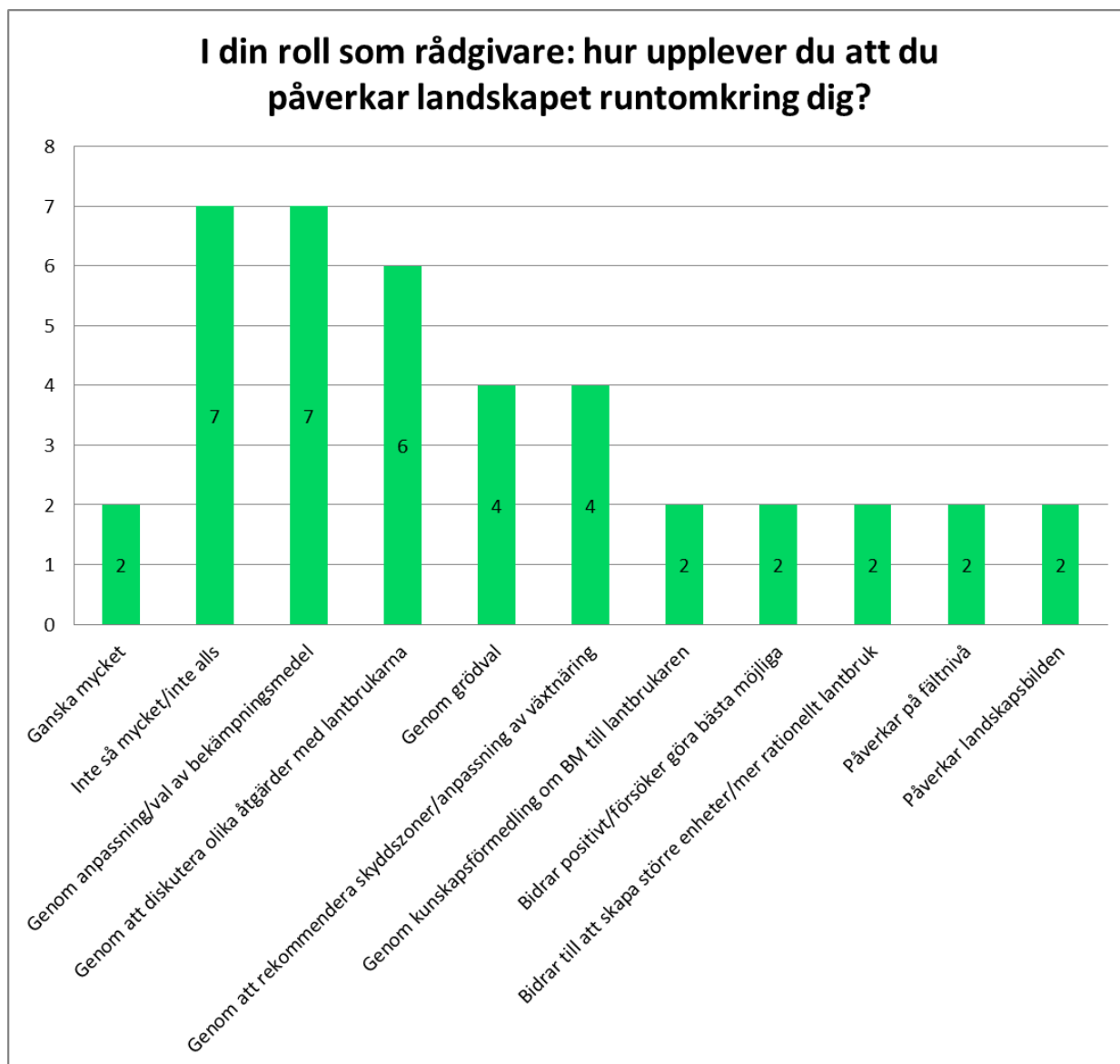
I din roll som rådgivare: hur upplever du att du påverkar landskapet runt omkring dig?

Många av de tillfrågade hade något förslag på hur de som rådgivare påverkar landskapet omkring sig genom att de påverkar lantbrukarnas verksamhet. Två tyckte att de kunde påverka mycket medan sju av rådgivarna tyckte att deras påverkan på landskapet var liten eller minimal. En del menade att man främst agerade enligt kundens bästa intresse, och därmed inte hade så stor möjlighet till egen påverkan.

Två stycken tyckte att de främst kunde påverka på fältnivå, två andra upplevde att de hade möjlighet att påverka landskapsbilden.

De vanligaste påverkansmöjligheterna man såg handlade om anpassad bekämpning och växtnäringstillförsel eller olika åtgärder inom miljöersättningarna som man kunde rekommendera lantbrukaren att göra. Två rådgivare menade att de som produktionsrådgivare bidrog till att skapa ett landskap med större enheter.

En av de intervjuade menade att möjligheten att påverka beror på vilket förtroende man har hos lantbrukaren; att påverka lantbrukaren är lätt när det gäller att välja sort men svårare med begrepp som biologisk mångfald. ”Då är det nog viktigt att skapa intresse hos lantbrukaren, det är vi ganska dåliga på som rådgivare” menade samma rådgivare. En annan som var inne på samma spår sa ”Om jag hade bra argument skulle jag kunna påverka mer än vad jag gör”.

Hur upplever du attityden gentemot biologisk mångfald:

a) i rådgivningsorganisationen där du jobbar?

Flera av de intervjuade uppgav att biologisk mångfald var något som det inte pratades om på kontoret. En del menade att det inte ligger inom ramen för deras uppdrag som produktionsrådgivare, och flera menade att det inte finns tid till det, särskilt inte i tider med ansträngd ekonomi. ”En del tycker att det ligger hos lantbrukaren, att det handlar om deras intresse” förklarade en rådgivare. Många uppgav att attityden varierar mycket mellan olika kollegor. Ett antal rådgivare menade att inställningen till biologisk mångfald överlag är positiv bland rådgivarna. Flera av de som uppgav att attityden är positiv hänvisade då till att det är ett personligt intresse för naturen som ger upphov till den positiva synen. Någon tyckte att attityden är väldigt positiv men att det är svårt att hitta sätt att jobba med det.

Fyra av de tillfrågade menade att biologisk mångfald generellt sågs som viktigt, men att attityden ändå kunde vara ganska skeptisk. Någon tänkte sig att skepsisen kan bero på att man inte vet så mycket om vad biologisk mångfald kan innebära för lantbrukaren. ”Det är svårt att

räkna pengar i biologisk mångfald. Vad händer i år eller nästa år, det är så man tänker.” En annan uttryckte det såhär: ”Ofta är det nog tyvärr så att så länge det inte kostar så är det okej att vidta åtgärder, om det kostar pengar eller påverkar produktionen då drar man sig för det”. Två rådgivare ansåg att det bland kollegorna finns ett motstånd mot ”krångel och regler”.

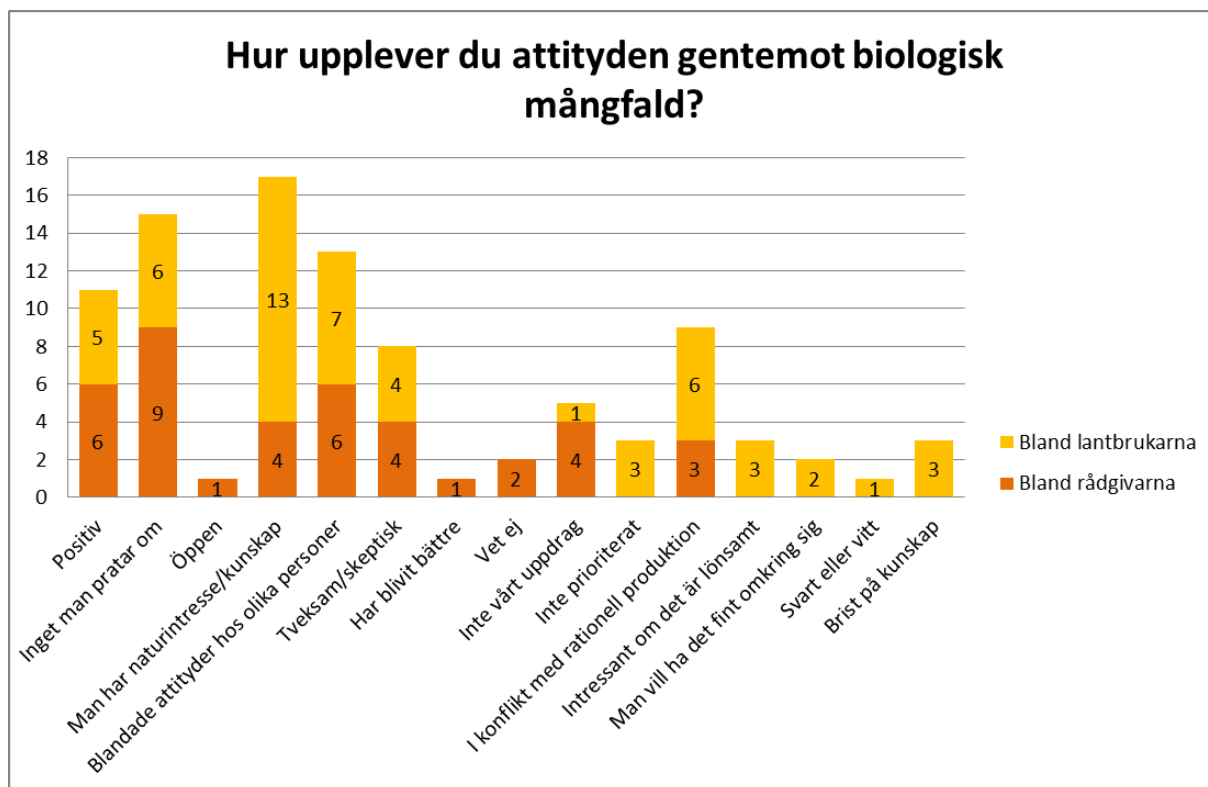
Två rådgivare talade om en helhet och syftar då på att naturvård och produktion måste fungera tillsammans. ”Vi ser nackdelarna också, som biologerna inte ser. Vi ser helheten på ett annat sätt” sa en av dem. Den andra förklarade ”att man framhäver biologisk mångfald före lantbrukarens (ekonomiska) bästa anses vara att inte se till helheten”. Två rådgivare som samarbetar med naturvårdare menade att de själva nu har lättare än innan att diskutera biologisk mångfald med lantbrukarna.

b) bland dina rådgivningskunder?

Över hälften av de intervjuade menade att lantbrukarna har ett stort naturintresse och kunskap om naturen. Däremot upplevde man ett varierat intresse för att göra insatser för biologisk mångfald. Intresset kommer när man ser att det kan gynna produktionen, menade tre rådgivare. Några rådgivare tyckte att många lantbrukare tänker på nyttodjur och hur produktionen kan gynnas. De gav exempel på lantbrukare som undviker att använda insekticider om de kan. En annan rådgivare upplevde att det är få som ser den kopplingen. Några trodde att det behövs mer kunskap om hur man kan arbeta med biologisk mångfald. Flera sa att biologisk mångfald inte är något man diskuterar och det ansågs finnas en utbredd uppfattning om att det står i konflikt med rationell produktion. Åtgärder för biologisk mångfald är inget som prioriteras, menade några, eftersom det finns annat som behöver göras i lantbruksföretaget.

En rådgivare upplevde att de kunder som har ekologisk produktion ofta använder argument för biologisk mångfald. Även en annan av de intervjuade uppfattade en mer positiv attityd hos samma grupp jämfört med de som har större växtodlingsföretag på slätten. Flera rådgivare trodde att lantbrukare ofta kan ha ett indirekt intresse för biologisk mångfald, till exempel genom att man har ett jaktintresse och därför vill främja möjligheterna för viltet.

Två rådgivare menade att lantbrukare framställs negativt i media, att de får skulden för att den biologiska mångfalden i jordbrukslandskapet har minskat. ”Lantbrukarna kan känna sig trängda, att samhället tycker att det är deras fel” sa en av rådgivarna. ”De jobbar ofta positivt för den (biologiska mångfalden), men de känner sig utsatta.”

Upplever du att attityden behöver ändras, nyanseras? Hur kan den i så fall det enligt din uppfattning?

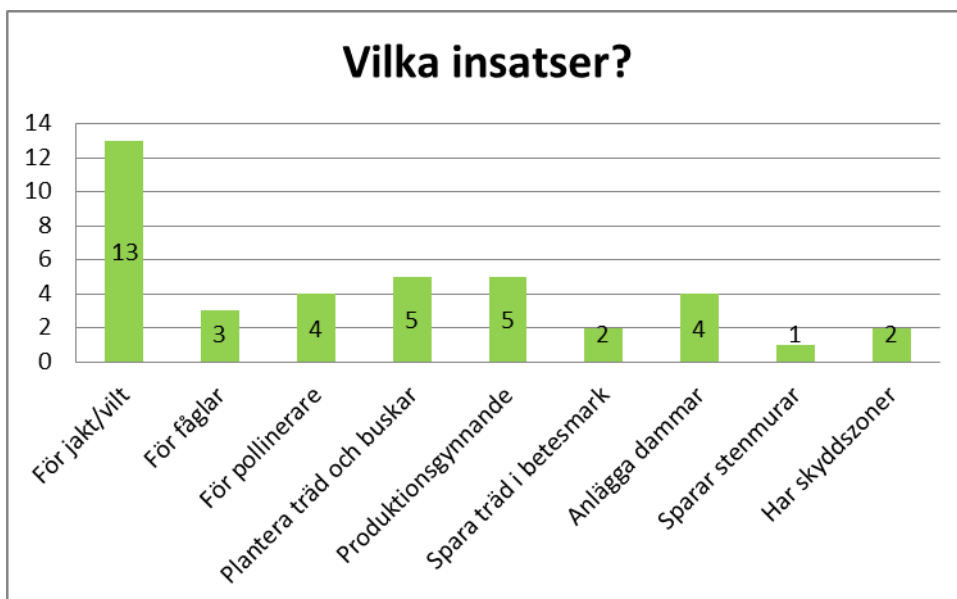
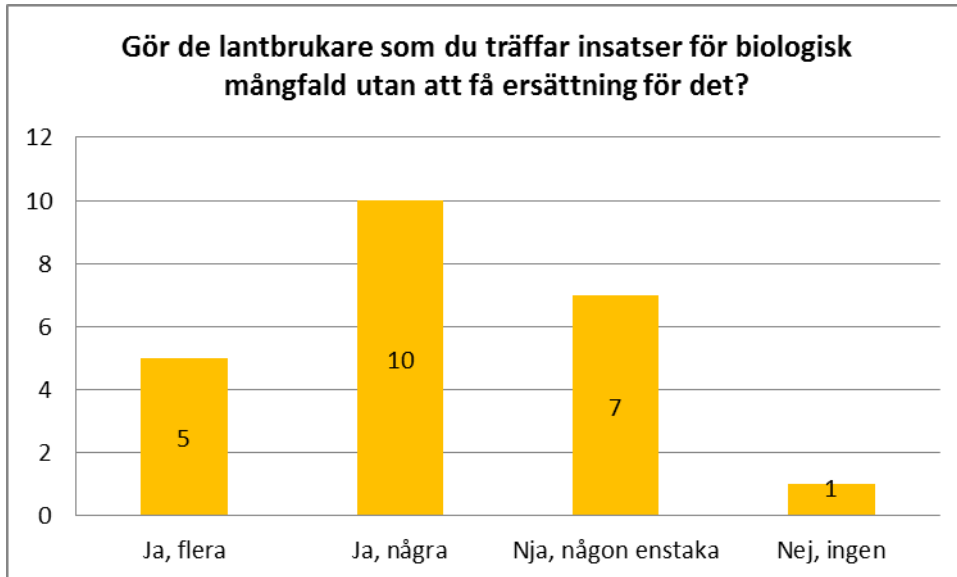
Många av de intervjuade framhävde att det är viktigt att man kan påvisa fördelar och en nytta med biologisk mångfald, som sträcker sig utanför den biologiska mångfalden själv, dels nyttan för lantbrukarna men också allmän nytta. Argument för detta var att man då kan skapa ett större intresse och ett långsiktigt tänkande. Att se att insatserna man gör också gynnar en själv gör att det känns mindre som en börda trodde en. Det är också viktigt att åtgärderna passar ihop med produktionen tyckte några, och att man kan visa vilken ekonomisk vinst som kan göras. Ett sätt att sprida information vore att skriva mer om det i fackpressen och att tillgängliggöra forskningen på området. Flera rådgivare menade att det också behövs en större diskussion om biologisk mångfald i samhället. Lantbrukaryrket har för dålig status i samhället idag, mer positivt behöver lyftas fram menade en rådgivare.

Gör dina lantbrukare insatser för att gynna den biologiska mångfalden utan att få ersättning?

Vilka?

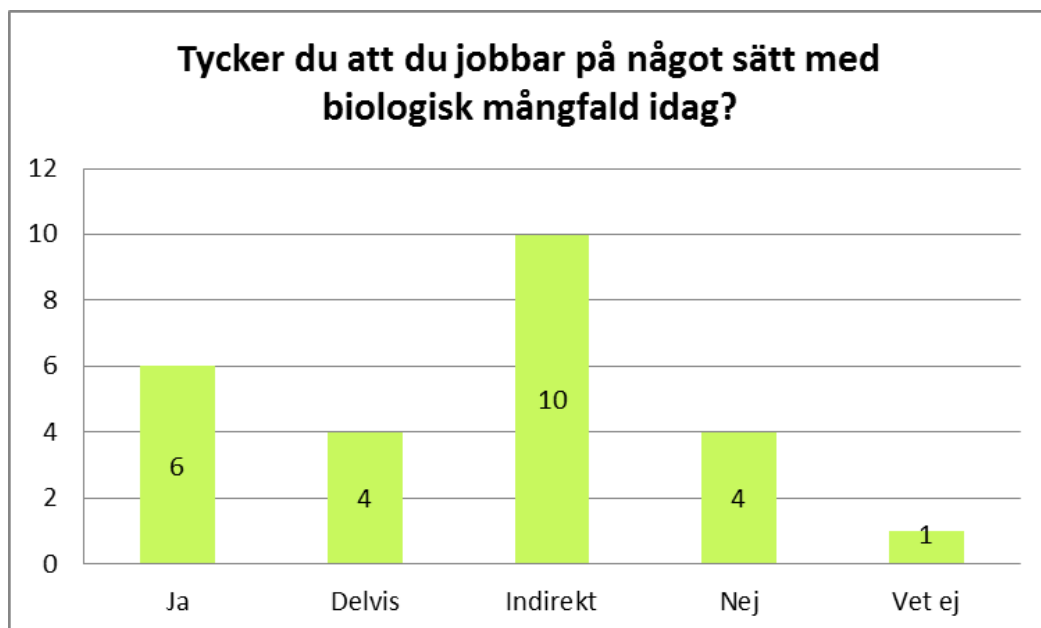
De flesta rådgivare uppgav att någon av deras kunder gör insatser som kan gynna biologisk mångfald. Att det är de intresserade lantbrukarna som gör åtgärder återkom ofta, liksom att de som börjat göra någon insats gärna fortsätter med flera. Insatserna som nämndes handlar i de flesta fall om jaktintresserade lantbrukare som gör åtgärder för att främja vilt. Fröodlare nämndes som en grupp som gör åtgärder utan ersättning, till exempel genom att plantera sälgt åt humlorna för att man vill gynna produktionen. Att gynna produktionen ansågs av flera rådgivare vara en drivkraft för lantbrukare att utföra olika insatser. En av de intervjuade

menade att de lantbrukare som låter bli att söka ersättning gör det för att de vill slippa bli styrda av regler. En rådgivare träffar flera lantbrukare som lägger ner en hel del arbete på stenmurar för att ”de vidmakthåller en miljö som de tycker är vacker”, men menade att de inte söker ersättning eftersom den ändå inte täcker arbetskostnaden. Många åtgärder som nämndes är dock sådana som det inte går att söka ersättning för.

Tycker du att du jobbar på något sätt med biologisk mångfald idag?

Biologisk mångfald kommer främst upp i situationer där lantbrukaren för frågan på tal tyckte två rådgivare. De rådgivare som träffade många lantbrukare med ekologisk produktion upplevde att det blev fler samtal om biologisk mångfald med dessa. En rådgivare efterfrågade mer uttalade strategier för att jobba med biologisk mångfald och beskrev sin situation idag som ”trial and error”.

Många av de intervjuade svarade först att de väl inte arbetar med biologisk mångfald, men tyckte sedan att de ändå gör det, indirekt. Till exempel genom att de i diskussioner med lantbrukaren bidrar med ett "miljötänk" eller att de under samtal om produktion har kunnat koppla till pollinerare. En rådgivare menade att man kan ge råd om till exempel skyddszoner om lantbrukaren har mark som ändå inte lämpar sig för produktion.

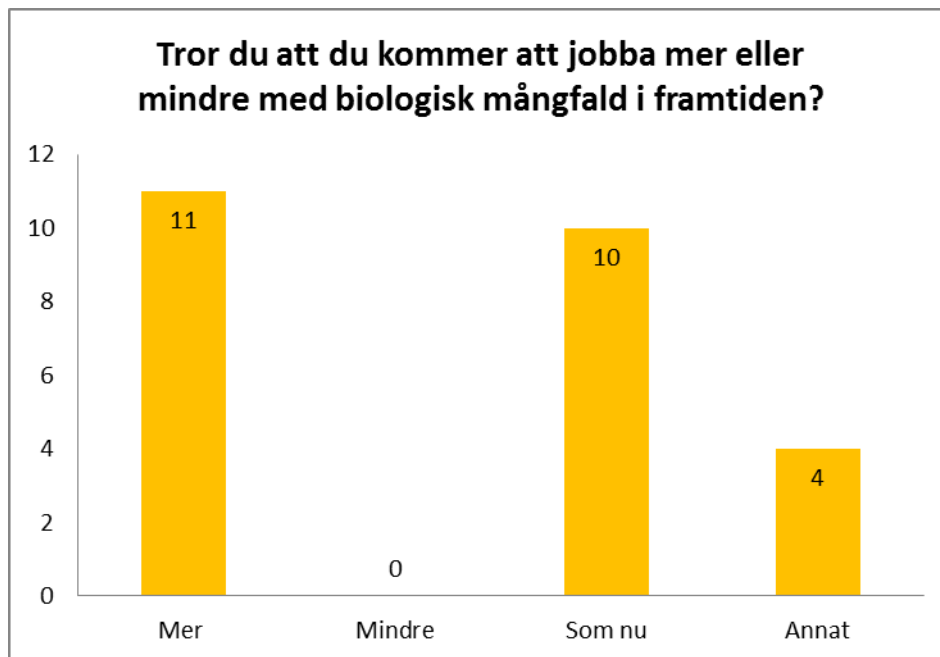
Flera poängterade att de arbetar med produktion och lantbrukarnas lönsamhet. "Jag ser det som att vi bedriver produktionsjordbruk så miljövänligt som det går med tanke på ekonomiska förutsättningar" sa en rådgivare. En annan uttryckte det såhär: "Jag är kluven – jag känner mig ju i första hand som en produktionsrådgivare. Ibland kan jag därför avråda från vissa stöd även om jag vet att det är bra för biologisk mångfald".

Tror du att du kommer att jobba mer eller mindre med biologisk mångfald i framtiden?

Varför?

Ingen av de tillfrågade rådgivarna trodde att de skulle jobba mindre med biologisk mångfald i framtiden. I flera fall berodde det på att rådgivarna ansåg att de idag inte alls jobbade med det. Det var dock många som trodde att deras arbete skulle handla mer om biologisk mångfald framöver. Av de som trodde det uppgav de flesta att det beror på hur stödsystemet och regelverket utvecklas. Många tyckte att det är en fråga som diskuteras mer och mer. "Vi kommer att behöva ta hänsyn till det" antog en rådgivare. Flera av de som trodde på en oförändrad rådgivningssituation uppgav att det är beroende av lantbrukarnas efterfrågan, och menade att den handlar om ekonomisk lönsamhet i första hand. Det behövs mer kunskap om biologisk mångfald och dess lönsamhet för att det ska bli mer sådant i arbetsuppgifterna trodde ett par av rådgivarna.

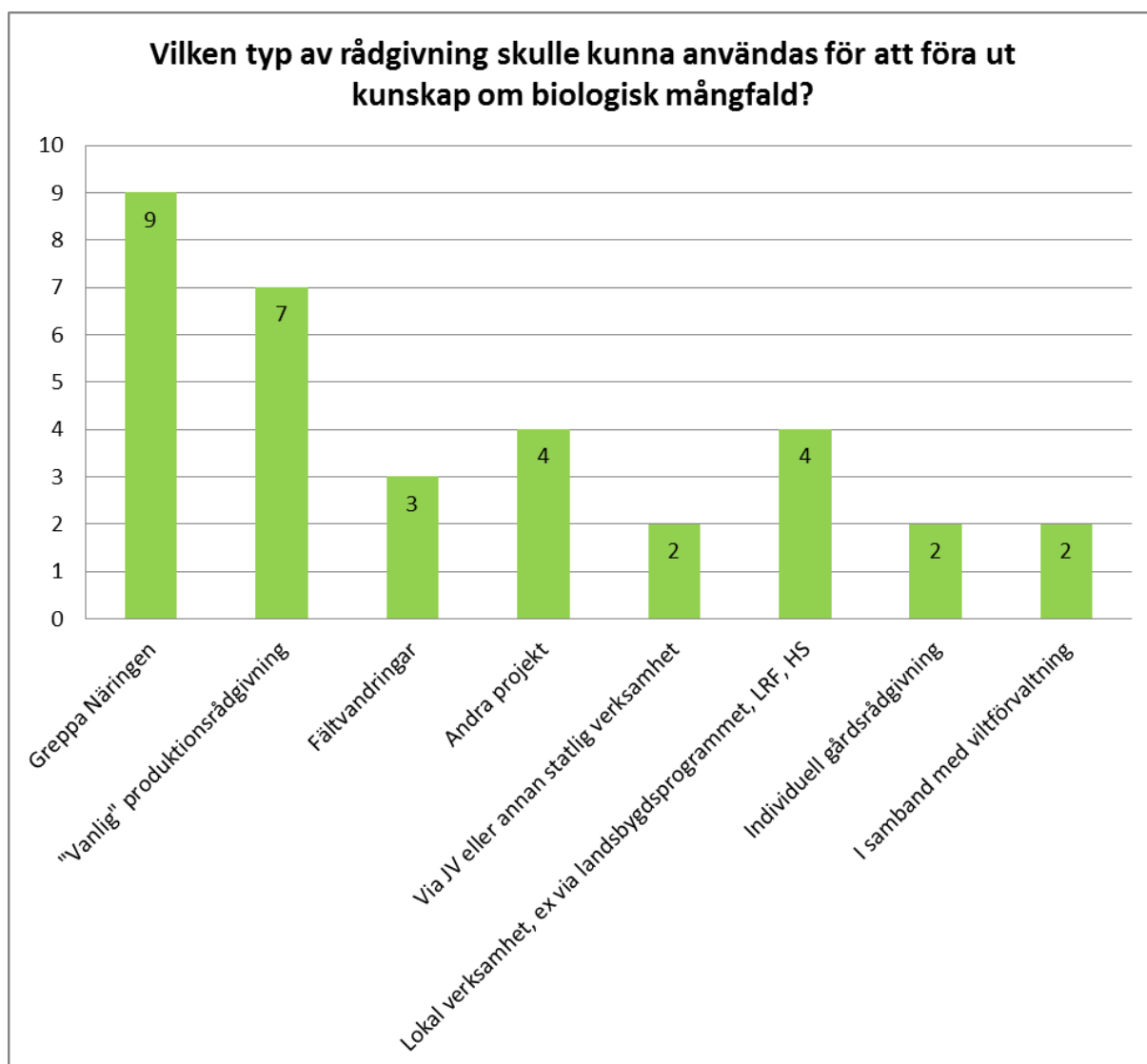

Vilken typ av rådgivning skulle kunna samordnas med att föra ut kunskap om biologisk mångfald?

Det som allra flest av de intervjuade rådgivarna föreslog var att inkludera rådgivning om biologisk mångfald i projektet Greppa Näringen. Argument för detta var att många lantbrukare är anslutna till projektet och att det där finns ett redan etablerat ”varumärke”. Ett annat vanligt förslag var istället att väva in rådgivning om biologisk mångfald i den vanliga produktionsrådgivningen. Detta trodde några skulle vara ett bättre sätt att nå fler, och ett sätt att tydligt kunna koppla samman biologisk mångfald med ekonomi och ökade skördar. En rådgivare föreslog att man skulle skapa ersättningar där rådgivning ingår, för att aktivt ute i fält kunna visa vad stödet gör för nytta. En rådgivare tyckte att det är viktigt att rådgivarna överlag får mer kunskap så att biologisk mångfald kan inkluderas i all typ av rådgivning, oavsett rådgivarens specialområde. En rådgivare upplevde att biologisk mångfald är en diskussionsfråga där det gäller att prata med lantbrukarna när de har tid och känner för det. Flera rådgivare ansåg att samtalet mellan lantbrukare och rådgivare var det viktigaste mediet för att föra ut budskapet.

Flera rådgivare föreslog också fältvandringar och lokala informationsträffar för att skapa intresse. En rådgivare menade att det kunde vara viktigt att utnyttja regionala kunskapsförmedlare för att lyckas väcka ett intresse. De lantbrukare som odlar riktigt stora arealer måste uppsökas aktivt, trodde en rådgivare.

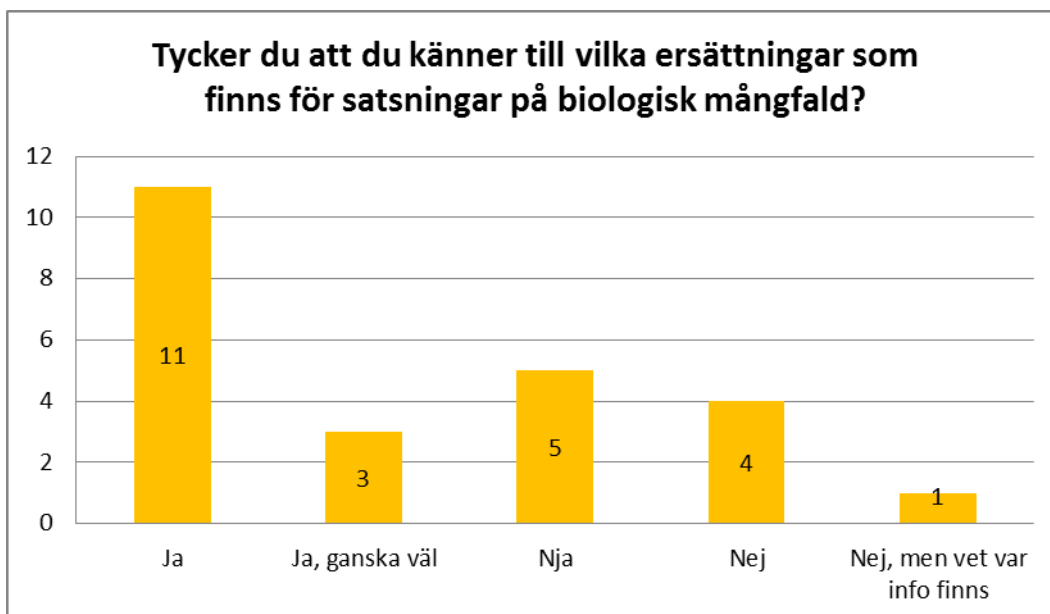
Tycker du att du känner till vilka ersättningar som finns för satsningar på biologisk mångfald?

Kan du ge exempel på ersättningar?

Har du någon uppfattning om vilka ersättningar som är MEST populära bland dina lantbrukare? Varför?

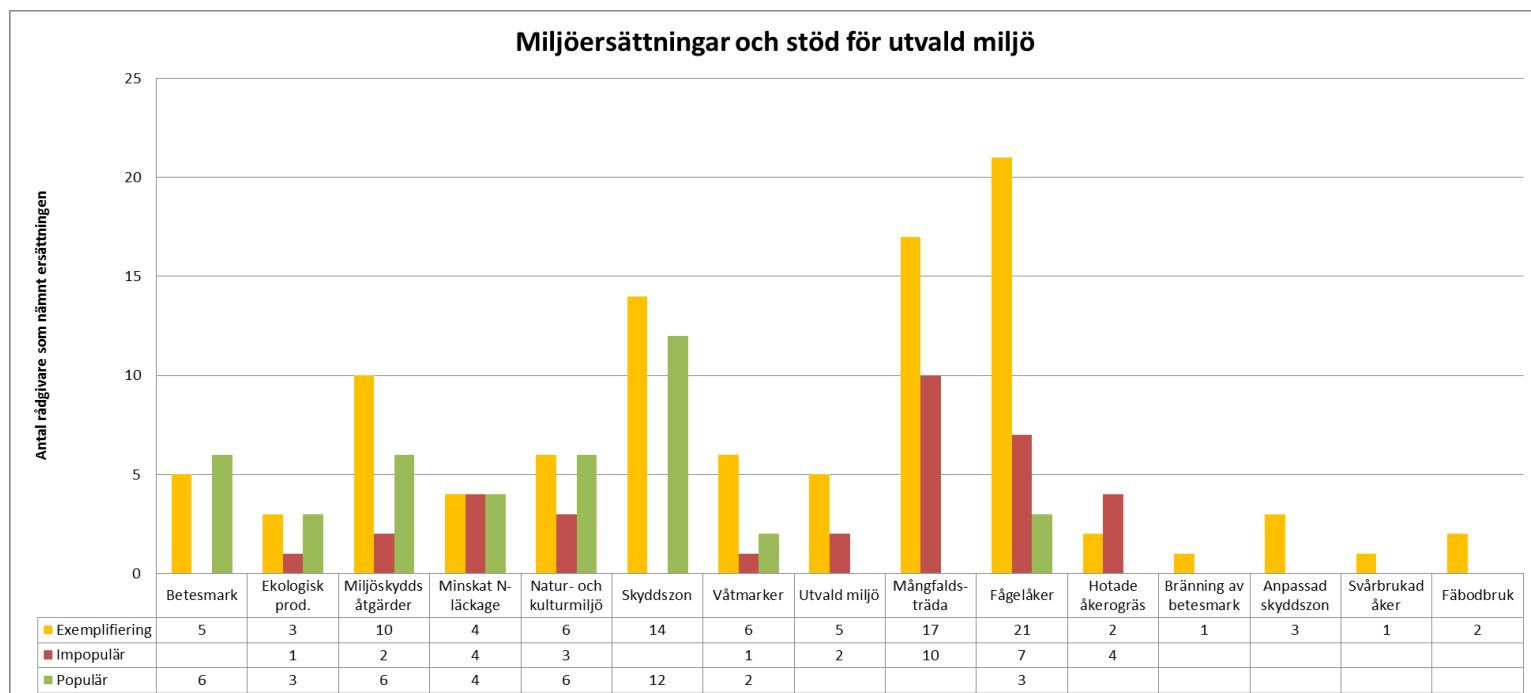
Har du någon uppfattning om vilka ersättningar som är MINST populära bland dina lantbrukare? Varför?

De flesta rådgivarna gav ungefär lika många exempel oavsett om de ansåg sig känna till ersättningarna eller inte. De allra flesta kunde uppge minst tre ersättningar med koppling till biologisk mångfald. Fyra av de tillfrågade tyckte att de inte känner till vilka ersättningar som finns medan övriga menade att de hade god eller någorlunda god kännedom om ersättningarna.

Fågelåker och mångfaldsträda var de ersättningar som flest rådgivare nämnde som exempel. Dessa var också de som ansågs mindre populära hos lantbrukarna. Anledningen till det trodde några kunde vara att det inte känns bra att låta fälten stå obrukade. Ett högt spannmålspris konkurrerar också ut åtgärder som dessa, trodde man.

Mest populära trodde många att skyddszonerna är, men samma ersättning ansågs även vara mindre populär. Överlag menade många av rådgivarna att de ersättningar som anses ”praktiska”, de som inte inkräktar för mycket på produktionen och de som har tillräckligt god ersättningsnivå är de som är mest populära.

Vilka synpunkter har du på miljöersättningarna?

Vad ser du för fördelar och nackdelar?

Många rådgivare tyckte att miljöersättningarna är ett bra sätt för samhället att betala för de tjänster som man vill att lantbruket ska utföra. Utan ersättningen skulle inte så mycket kunna göras och de är också en bra morot för att komma igång menade flera rådgivare. Det fanns dock många synpunkter om ett stelbent kontrollsystem med orimliga straffavgifter och alltför detaljerat regelverk där reglerna inte upplevs vara anpassade till verksamheten på gården.

Vad tror du om den ekonomiska lönsamheten i ersättningarna?

Ungefär en tredjedel av de intervjuade tyckte att ersättningarna ligger på en rimlig nivå. Natur- och kulturmiljöstödet ansågs av flera vara för lågt i förhållande till arbetsinsats. Det är viktigt, till och med avgörande att de är lönsamma tyckte flera. Fem rådgivare menade att inte ens höga ersättningar kan väga upp för krångel och kontroller som lantbrukarna hellre slipper. Två rådgivare ansåg att ersättningarna helt enkelt är för låga för att kunna få genomslag.

Byråkrati?

Bara två av de 25 intervjuade tycker att byråkratin är okej. Många tycker att den är för stor, och avskräckande för lantbrukarna. Fyra rådgivare anser att det är nödvändigt med den byråkrati som är för att kunna hantera stöden och se till att reglerna följs. Någon tycker att pengarna borde kunna användas bättre, till direkta miljöåtgärder och en menar att stora slättjordbrukare inte har tid att sitta med det, det är mest äldre lantbrukare och de mindre gårdarna som orkar. En annan poängterar att yngre lantbrukare med större datorvana har lättare att hantera byråkratin.

Hur skulle miljöersättningarna kunna förbättras?

Nya idéer?

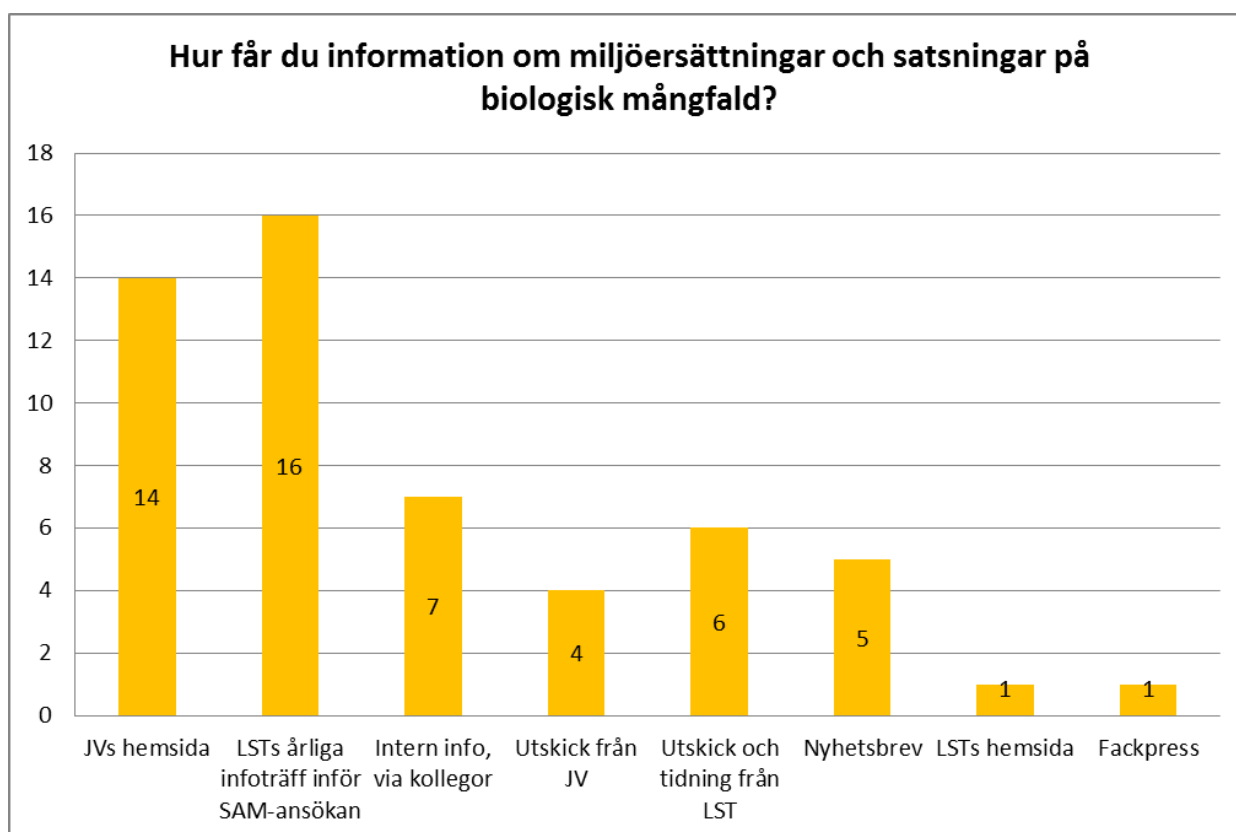
- Mer diskussion och resonemang behövs vid kontrollerna. T.ex. om kantzonen råkar vara 5,5 meter – ge då betalt för mindre istället för att straffa
- Motivera tydligare varför de olika ersättningarna finns och vad man vill uppnå med att ha dem
- Var mer flexibel med åtagandeperioden, ex 3-åriga åtagandeperioder eller möjlighet att bara ha åtagandet vissa år
- Det borde finnas någon regel för arrendatorer. Många har 1-åriga arrenden och då tar man inte på sig ett 5-årigt åtagande.
- Mer gårdsanpassat, d.v.s. att någon kan komma ut och ge förslag på vad som kan göras på den här gården och ha en summa pengar till det.
- ”Kombinerad rådgivning”, att man får en pott för flera olika åtgärder, tex att lämna osådda rutor och hörn, lärkrutor och humlebon
- Gör mer reklam för dem och höj medvetandet så att man vill göra insatser själv
- Ha få, enkla stöd, med få moment (till exempel som skyddszonerna)
- Mindre straff och mer beröm för det som faktiskt är gjort
- Se till att ersättningarna står i proportion till arbetet. När man utformar ersättningarna måste man se vad det är för arbete man efterfrågar
- Se över och utvärdera alla stöden, våga förändra i dem (ex högre baljväxtandel i skyddszon, tidigare brytningsdatum för fånggrödan)
- Skapa riktade stöd till slättbygden, för t.ex. jordvallar, lähäckar, skyddszoner som inte behöver ligga intill ett vattendrag – gröna stråk med gräs eller viltblandningar,

blommande kantzoner, mot till exempel vägar eller andra skiften, lärkrutor, sprutfria kantzoner

En rådgivare tyckte att det finns flera vägar att gå: antingen får man höja ersättningen eller så får man lagstifta. En tredje väg är mer marknadsföring, för att göra dem mer populära. Rådgivaren trodde på att jobba med dem alla tre. Ett par rådgivare hänvisade till det engelska miljöersättningssystemet som en förebild. En rådgivare trodde att tvingande lagstiftning bara skapar irritation och menade att det behövs högre ekonomisk ersättning. En annan menade att ekonomin blir viktigare ju större företaget är. Två rådgivare poängterade att det är viktigt att få med lantbruken med de stora arealerna där alltmer mark sköts av ett fåtal personer.

Hur får du information om miljöersättningar för satsningar på biologisk mångfald?

En viktig informationskälla för rådgivarna är länsstyrelsernas årliga informationsträff inför SAM-ansökningarna. Det är också i denna period som flest av dem får eller letar information om miljöersättningar. Jordbruksverkets och andra myndigheters hemsidor används av många. Andra sätt att få information är genom att diskutera med kollegor och läsa nyhetsbrev och utskick. En del tyckte att Jordbruksverkets hemsida var bra och informativ, andra tyckte att den var svår att hitta på.

Vad tycker du om den information du får (mängd, kvalitet)?

Fler än hälften av de tillfrågade uppgav att de är nöjda med den information de får och använde ord som ”bra”, ”okej”, ”lagom”, ”tillräcklig” och ”relevant” för att beskriva den. Flera saknade dock information om nyttan för lantbruket och motivering om varför vi ska ha biologisk mångfald. Några tyckte också att informationen ofta kommer för sent. En del önskade mer utskick i broschyrform och tydligare information om krav och föreskrifter. Jordbruksverket är bra på att förmedla andemeningen men sämre på att rada upp fakta menar en rådgivare.

Hur upplever du kontakten med myndigheter?

15 av de tillfrågade tyckte att kontakten med myndigheter fungerar bra. Det beror dock helt på vilken person man får tag i, tyckte flera. Sex stycken tyckte att kontakten kunde vara omständlig och långsam, tre tyckte att det är alltför tufft i SAM-ansökansperioden. En rådgivare tyckte att Jordbruksverket hade bättre detaljkunskaper än Länsstyrelsen, en annan menade att Länsstyrelsen var mer förstående för lantbrukarnas situation. En rådgivare tyckte att Länsstyrelsen borde vara mer aktiv och åka ut för att bedöma på gården istället för att bara se till blanketten. Ingen av de intervjuade hade någon kontakt med Riksantikvarieämbetet eller Naturvårdsverket.

Hur kan kontakten och informationen förbättras?

- Med informationen borde också följa mer utbildning för rådgivare. Rådgivarnas kunskap skulle behöva uppdateras
- Kolla på England och inspireras av dem
- Myndigheter och rådgivare skulle behöva öka förståelsen för varandras situation
- Att få info direkt från handläggare på redan befintliga träffar vore ypperligt, man skulle kunna ta vara på träffar som t.ex. HIR-rådgivarträffarna
- Att det skrivs om nyheter i lantbrukspressen är alltid bra för då sprids det och rådgivarna får fler frågor från lantbrukarna. Så många infokanaler som möjligt är bra
- Rådgivarna borde få vara med och ge sina synpunkter när Jordbruksverket utbildar kontrollanter, när man går igenom vad man ska bedöma
- Det vore bra att kunna beställa en broschyr, när lantbrukarna ringer och frågar är det lättare att kolla i broschyren än på hemsidan
- Jordbruksverket bör ha engagerade personer och ha bra kontakt och bättre dialog med folk som träffar lantbrukare, många på Jordbruksverket träffar ju aldrig lantbrukare
- Jordbruksverket borde ha telefonsvarare där man kan lämna ett meddelande, istället för telefonmeddelanden av typen ” den personen är på tjänsteresa” eller att man kopplas man till växeln
- Det borde vara lättare att hitta de ansvariga personerna som man ska prata med